नेपाली साहित्यमा निर्माण प्रकाशन सिक्किमको योगदान

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली विषयको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौा पत्रको
प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

विष्णुप्रसाद शर्मा

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय

कीर्तिपुर

२०६६

नेपाली साहित्यमा निर्माण प्रकाशन सिक्किमको योगदान – विष्णुप्रसाद शर्मा

शोधनिर्देशकको मन्तव्य

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुरको स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षका विद्यार्थी श्री विष्णुप्रसाद शर्माले **नेपाली साहित्यमा निर्माण प्रकाशन सिक्किमको योगदान** शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मेरा निर्देशनमा परिश्रमपूर्वक तयार गर्नुभएको हो । म उहाँको यस शोधकार्यसाग सन्तुष्ट छु । यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

मितिः २०६६/   /

....

गोविन्दप्रसाद शर्मा

उपप्राध्यापक

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि. कीर्तिपुर

काठमाडौँ ।

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
नेपाली केन्द्रीय विभाग
कीर्तिपुर

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत नेपाली केन्द्रीय विभागका छात्र श्री विष्णुप्रसाद शर्माले स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौ पत्रको प्रयोजनका लागि तयार पार्नुभएको **नेपाली साहित्यमा निर्माण प्रकाशन सिक्किमको योगदान** शीर्षकको शोधपत्र आवश्यक मूल्याङ्कन गरी स्वीकृत गरिएको छ ।

....	....	....
उप प्रा. गोविन्दप्रसाद शर्मा	**प्रा.डा. पारसमणि भण्डारी**	**प्रा. राजेन्द्र सुवेदी**
(शोधनिर्देशक)	(बाह्य परीक्षक)	(विभागीय प्रमुख)

मितिः २०६६/ /

कृतज्ञताज्ञापन

'नेपाली साहित्यमा निर्माण प्रकाशन सिक्किमको योगदान' शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्कायअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको दसौ पत्रको प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु उप-प्राध्यापक गोविन्दप्रसाद शर्माज्यूको कुशल निर्देशनमा तयार पारेको हा । आˆ नो कार्य व्यस्तताका बीच पनि यो शोधपत्र तयारीका सन्दर्भमा प्रेमपूर्वक निर्देशन तथा विविध ज्ञानवर्द्धक सल्लाह र परामर्श दिएर सहयोग गर्नुहुने श्रद्धेय गुरुप्रति म सदा ऋणी रहने छु ।

प्रस्तुत शीर्षकमा अनुसन्धान गर्न स्वीकृति प्रदान गरी शोधपत्र लेख्ने अवसर प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख प्रा. राजेन्द्र सुवेदीज्यू तथा नेपाली केन्द्रीय विभागप्रति म कृतज्ञ छु । सामग्री सङ्कलनका क्रममा अमूल्य सहयोग गर्नुहुने निर्माण प्रकाशनका पवन चामलिङ 'किरण' (संस्थापक), वीरु बाङ्देल (सम्पादक), सी.बी. कार्की (व्यवस्थापक), पुण्यप्रसाद शर्मा, कविता सुब्बा, प्रेम कार्की तथा सम्पूर्ण निर्माण प्रकाशन परिवारप्रति कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु । यसैगरी सामग्री सङ्कलनकै क्रममा हृदयतः अमूल्य सहयोग गर्नु भएका साहित्यप्रेमी केदार गुरुङ, डा. घनश्याम नेपाल, सुवास दीपक, टि.एन. शर्मा, राजेन्द्रं भण्डारीप्रति पनि आभारी छु ।

शिक्षाको उज्यालोतिर लागि रहने र पृष्ठभूमिको काम गर्ने मेरा पूजनीय बाबा जगन्नाथ शर्मा तथा आमा मायादेवी शर्माप्रति म चिरऋणी छु । मेरो अध्ययनको यो क्षणसम्म सधैं प्रेरणा, सहयोग र अवसर प्रदान गर्ने दाइ डा. खडानन्द शर्मा, आइत सावादेन, भिनाज्यू राजेन्द्र पोखेल, एन एल. सिग्देल, साथी दीपक शर्मा, बहिनी कोपिला शर्मा तथा सम्पूर्ण आफन्त र शुभेच्छुकहरूप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । साथै यस शोधपत्रलाई कम्प्युटर टाइपिङ तथा प्रिन्टिङ्गको जिम्मेवारी तथा सहयोग गरिदिनु हुने रामकृष्ण महर्जन (चिप एन्ड बेस्ट कम्प्युटर सेन्टर, कीर्तिपुर) प्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

अन्त्यमा, म यस शोधपत्रको मूल्याङ्कनका लागि त्रि.वि. नेपाली केन्द्रीय विभाग कीर्तिपुर समक्ष पेस गर्दछु ।

....

मितिः २०६६/ /

विष्णुप्रसाद शर्मा

नेपाली केन्द्रीय विभाग

त्रि.वि., कीर्तिपुर

विषयसूची

पृष्ठ सं.

पहिलो परिच्छेद : शोधपरिचय **१-५**

१.१ विषयपरिचय १

१.२ समस्याकथन २

१.३ शोधकार्यको उद्देश्य २

१.४ पूर्वकार्यको समीक्षा २

१.५ शोधकार्यको औचित्य ४

१.६ शोधकार्यको सीमाङ्कन ४

१.७ सैद्धान्तिक ढाचा र शोधविधि ५

१.८ शोधकार्यको रूपरेखा ५

दोस्रो परिच्छेद : निर्माण प्रकाशनको चिनारी **६-२४**

२.१ पृष्ठभूमि ६

२.२ सिक्किम राज्यको चिनारी ६

२.३ निर्माण प्रकाशन संस्थाको पृष्ठभूमि र स्थापना ७

२.४ निर्माण प्रकाशन संस्थाको चिनारी १०

२.५ निर्माण प्रकाशनको उद्देश्य १२

२.६ निर्माण प्रकाशनका कार्य १२

२.६.१ निर्माण सामयिक साहित्यिक सङ्कलनको प्रकाशन १३

२.६.२ निर्माण प्रकाशनबाट प्रकाशित साहित्यिक विधा १३

२.६.३ निर्माण प्रकाशनद्वारा स्थापित पुरस्कार १४

२.६.४ निर्माण प्रकाशनद्वारा स्थापित पुरस्कारको सूची १५

२.७ निर्माण प्रकाशनद्वारा स्थापना गरिएका कार्यालयहरू २०

२.८ विभिन्न प्रकाशन संस्थाका कृतिहरूको विक्रीवितरणमा निर्माण २१

२.९ निर्माण प्रकाशनका आरम्भदेखि हालसम्मका संचालक पदाधिकारी २१

२.१० निर्माण प्रकाशन संस्थाको गतिविधि २३

२.११ निष्कर्ष २४

तेस्रो परिच्छेद : निर्माण सामयिक साहित्यिक सङ्कलन पत्रिका प्रकाशन र योगदान **२५-६५**

३.१ निर्माण पत्रिकाको पृष्ठभूमि २५

३.२ निर्माण सामयिक साहित्यिक सङ्कलन पत्रिकाको उद्देश्य २७

३.३ साहित्यिक पत्रिकाका रूपमा निर्माण सामयिक साहित्यिक सङ्कलन २८

३.४ निर्माण पत्रिकाको रचना छनोट प्रक्रिया २९

३.५ निर्माण पत्रिकाद्वारा सार्वजनिक सामान्य अङ्कहरू २९
३.५.१ निर्माण सामयिक साहित्यिक सङ्कलन पत्रिकामा प्रकाशित कविताहरू २९
३.५.२ निर्माण सामयिक साहित्यिक सङ्कलन पत्रिकामा प्रकाशित कथाहरू ३८
३.५.३ निर्माण पत्रिकामा प्रकाशित निबन्ध, व्यङ्ग्य, संस्मरण र चिन्तनहरू ४२
३.५.४ निर्माण सामयिक साहित्यिक सङ्कलन पत्रिकामा प्रकाशित समालोचना ४५
३.५.५ निर्माण सामयिक साहित्यिक सङ्कलन पत्रिकामा प्रकाशित विविध रचनाहरू ४९
३.६ निर्माण सामयिक साहित्यिक सङ्कलन पत्रिकामा सार्वजनिक विशेषाङ्कहरू ५२
३.६.१ भाषा मान्यता विशेषाङ्क ५३
३.६.२ निर्माण संस्कृति विशेषाङ्क ५४
३.६.३ गोपाल गाउले स्मृति अङ्क ५५
३.६.४ निर्माण रजतजयन्ती अङ्क ५६
३.६.५ निर्माण रजतजयन्ती महोत्सव अङ्क ५७
३.६.६ सिक्किम वाङ्मय विशेषाङ्क ५८
३.६.६ आ.वि. गुमानसिंह चामलिङ स्मृति अङ्क ५९
३.७ निर्माण सामयिक साहित्यिक सङ्कलन पत्रिकाको योगदान ६०
३.७.१ कविता विधा योगदान ६०
३.७.२ कथा विधामा योगदान ६१
३.७.३ निबन्ध विधामा योगदान ६२
३.७.४ समालोचना विधामा योगदान ६३
३.७.५ विविध विधामा योगदान ६३
३.८ निष्कर्ष ६५

चौथो परिच्छेद : 'निर्माण प्रकाशन'बाट प्रकाशित कृतिहरूको विधागत योगदान र मूल्याङ्कन ६६-१३३

४.१ पृष्ठभूमि र परिचय ६६
४.२ निर्माण प्रकाशनद्वारा प्रकाशित विभिन्न कृतिहरूको विधागत योगदान ६७
४.२.१ कविता विधामा योगदान ६८
४.२.१.१ अन्तहीन सपनाः मेरो विपना (१९८६) ६८
४.२.१.२ प्रारम्भिक कविताहरू (१९९३) ६९
४.२.१.३ उर्लन्छन् छालहरू समय र ज्वारभाटाहरू जस्तै (१९९५) ७०
४.२.१.४ म को हु ? (१९९३/१९९५) ७०
४.२.१.५ अनाम बाटो (१९९५) ७१
४.२.१.६ क्रान्तिको प्रवेश (१९९५) ७१
४.२.१.७ आहट मानेभञ्जाङ्गको (१९९५) ७२

४.२.१.८ तिम्रो गोरेटोमा आाखा बिछ्याई (१९९६) ७२
४.२.१.९ उद्घोषणा (१९९६) ७२
४.२.१.१० आत्ममिथक (१९९६) ७३
४.२.१.११ अभिव्यक्ति अनुभूतिहरूका (१९९७) ७३
४.२.१.१२ समृद्ध व्यथा कंगाल अभिव्यक्ति (१९९८) ७३
४.२.१.१३ बी.एस. राईका कविताहरू (२०००) ७४
४.२.१.१४ रगतको हस्ताक्षर (२००१) ७४
४.२.१.१५ वैशाख (२००२) ७५
४.२.१.१६ कवि सम्झाउफ (२००३) ७५
४.२.१.१७ सम्बन्धको खोलो तिम्रो र मेरो (२००४) ७६
४.२.१.१८ अक्षर अर्केष्ट्रा (२००४) ७६
४.२.१.१९ आधी आकाशभित्र केही तारहरू (२००४) ७६
४.२.१.२० हरिश्चन्द्र (२००४) ७७
४.२.१.२१ हामी बगर बनी ओछिएका छौं (२००५) ७७
४.२.१.२२ तलाउभित्र अनुहार (२००५) ७७
४.२.१.२३ भ्रम (२००५) ७८
४.२.१.२४ अभिन्न अक्षर (२००६) ७८
४.२.१.२५ ब्लू फक्स (२००६) ७९
४.२.१.२६ एक कविः दश कविता (२००७) ७९
४.२.१.२७ देश र अन्य कविताहरू (२००७) ८०
४.२.१.२८ समाधि अक्षरहरू (२००७) ८०
४.२.१.२९ रक्तबीज (२००८) ८०
४.२.१.३० माइतीघर (२००८) ८१
४.२.१.३१ उज्यालोका डोबहरू (२००८) ८१
४.२.१.३२ उज्यालोको दमित आकाङ्क्षा (२००८) ८२
४.२.१.३३ मनको सङ्घार (२००८) ८२
४.२.१.३४ जिन्दगीको लयान्तर (२००८) ८३
४.२.१.३५ मान्छेको साइनो (२००८) ८३
४.२.१.३६ लामाका कविताहरू ८४
४.२.२ कथा विधामा योगदान ८४
४.२.२.१ धुन एक : तरंगहरू अनेक (१९८८) ८५
४.२.२.२ प्रथम कोशेली (१९९९) ८६
४.२.२.३ प्रभावले हानेका चोटहरू (२०००) ८६

४.२.२.४ संगत (२०००) ८६
४.२.२.५ शून्यताको यात्रामा (२००१) ८७
४.२.२.६ कुरै कुराका कुराहरू (२००६) ८७
४.२.२.७ यदि ... ? (२००६) ८८
४.२.२.८ सन्त्रस्त जिजीविषा (२००६) ८८
४.२.२.९ अस्ताचलतिर (२००७) ८९
४.२.२.१० यो देशको माटोमा (२००७) ८९
४.२.२.११ मीमांसा ८९
४.२.२.१२ सुरेश राईका कथाहरू ९०
४.२.३ उपन्यास विधामा योगदान ९०
४.२.३.१ दुखेको चोट (१९९९) ९१
४.२.३.२ इन्दु (२००५) ९२
४.२.३.३ कुल्चिएको अस्तित्व (२००५) ९२
४.२.३.४ हिमाली (२००६) ९३
४.२.३.५ लक्ष्यतिर (२००६) ९३
४.२.३.६ निर्गमन (२००६) ९४
४.२.४ निबन्ध विधामा योगदान ९४
४.२.४.१ रविका निबन्धहरू (१९८६) ९५
४.२.४.२ आाखीझ्यालबाट (१९९७) ९५
४.२.४.३ केही निबन्धहरू (२००२) ९६
४.२.४.४ अनुभूति र अभिव्यक्ति (२००३) ९६
४.२.४.५ सम्झाउनि-बिर्साउनि (२००५) ९७
४.२.४.६ गंगा कप्तानका विचार कतिपय (२००७) ९७
४.२.४.७ लङ्गूरको गान्तोक भ्रमण र श्रीमानको सरकारी टूर (२००८) ९७
४.२.५ नाटक/एकाङ्की विधामा योगादन ९८
४.२.५.१ अभिषेक (१९९५) ९९
४.२.५.२ प्रश्नचिह्न (१९९७) ९९
४.२.५.३ कर ̂ यू (२००३) ९९
४.२.५.४ लीला-अ-लीला (२००६) १००
४.२.५.५ आधुनिक नेपाली एकाङ्कीहरू (२००६) १००
४.२.५.६ यमराजको न्याय (२००७) १०१
४.२.५.७ भारीमाथि सुपारी (२००८) १०१
४.२.६ समालोचना विधामा योगदान १०२

४.२.६.१ भारतीय नेपाली कविताको परिप्रेक्षमा (१९९६) १०३
४.२.६.२ संस्कृति एक हामी अनेक (१९९६) १०३
४.२.६.३ सोभ्रो-बाङ्गो हस्ताक्षर (१९९६) १०३
४.२.६.४ भारतीय नेपाली साहित्य र साहित्यकार (१९९८) १०४
४.२.६.५ विदित-अविदित (१९९८) १०४
४.२.६.६ समुद्रको पानी र बगरका बालुवाहरू (२००१) १०५
४.२.६.७ शकुन्तल महाकाव्यः एक दृष्टि (२००१) १०४
४.२.६.८ नेपाली गीत साहित्यः केही प्रतिमा एवं उदाहरणहरू (२००२) १०६
४.२.६.९ श्रेष्ठका आाखीभ्र्यालबाट सिक्किमका केही बद्धपुत्रहरू (२००२) १०६
४.२.६.१० वर्तमान सिक्किमलाई नियालेर हेर्दा (२००२) १०६
४.२.६.११ प्रजातान्त्रिक आन्दोलनको आत्मसङ्घर्ष (२००४) १०७
४.२.६.१२ पवन चामलिङ प्राज्ञिक आयाम र अध्ययन (२००५) १०७
४.२.६.१३ समयान्तर (२००५) १०८
४.२.६.१४ विषय परिक्रमा (२००५) १०८
४.२.६.१५ छापामा पवन चामलिङ (२००५) १०९
४.२.६.१६ चिन्तनको चौतारी (२००५) १०९
४.२.६.१७ केही पृष्ठहरू अध्ययनका (२००६) ११०
४.२.६.१८ सङ्गीत शिक्षा (२००६) ११०
४.२.६.१९ नेपाली सभ्यताको परिचय (२००७) ११०
४.२.६.२० चामलिङको टेकेको घरती (२००७) १११
४.२.६.२१ भाषा-साहित्य विचरण (२००८) १११
४.२.६.२२ नेपाली सङ्गीतका भानुभक्त मास्टर मित्रसेन थापा (२००९) ११२
४.२.७ विविध प्रकाशन ११२
४.२.७.१ दृष्टिकोण (१९९३) ११३
४.२.७.२ दामथाङ हिजो र आज (१९९५) ११३
४.२.७.३ हाम्रा प्राचीन नारी (१९९५) ११३
४.२.७.४ पल-विपल (२०००) ११४
४.२.७.५ वौद्ध देशहरूको परिभ्रमण (२०००) ११४
४.२.७.६ अनुभवका दुई फााट (२००१) ११५
४.२.७.७ हाम्रो संस्कृति र परम्परा बालन (२००१) ११५
४.२.७.८ मेरो सपनाको सिक्किम खण्ड १ (२००२) ११५
४.२.७.९ विश्वविख्यात व्यक्तिहरू ११६
४.२.७.१० नेपाली-अंग्रेजी-थाङ्मी शब्दकोष (२००३) ११६

४.२.७.११ बिहानी वर्षहरू ११७
४.२.७.१२ अयन दाशरथीको (२००४) ११७
४.२.७.१३ प्राचीन भारतमा किरातहरू (२००४) ११७
४.२.७.१४ मेरा एकाउन्न कविता (२००५) ११८
४.२.७.१५ अंग्रेजी-नेपाली शब्दकोश (२००५) ११८
४.२.७.१६ मेरो सपनाको सिक्किम-खण्ड ३ (२००६) ११८
४.२.७.१७ नेपाली संस्कृतिः हाम्रो अस्तित्व (२००६) ११९
४.२.७.१८ कहिलेकाहीा (२००६) ११९
४.२.७.१९ सर्जक संवाद (२००६) १२०
४.२.७.२० सिर्जनशील परिसम्वाद (२००७) १२०
४.२.७.२१ मेरो सपनाको सिक्किम भाग ४ (२००७) १२१
४.२.७.२२ परम्परागत नेपाली लोकगीत-लोकसंस्कृति (२००८) १२१
४.२.७.२३ इन्द्रेणीका रङ्गहरू : सिर्जनाका फूलहरू (२००८) १२१
४.२.७.२४ डा. पवन चामलिङ विकल्पहीन नेता (२००९) १२२
४.३ सङ्कलित रचनाहरूको प्रकाशन र योगदान १२२
४.३.१ पारिजातका सङ्कलित रचनाहरू (१९९७) १२२
४.३.२ अगमसिंह गिरी रचनावली (१९९८) १२६
४.३.३ गोपाल गाउालेका सम्पूर्ण रचनाहरू (२००१) १२८
४.३.४ नन्दकुमार राई स्मृति-ग्रन्थ (२००२) १२९
४.३.५ इन्द्र सम्पूर्ण (२००४) १२९
४.३.६ कवि नरेन्द्रप्रसाद कुमाई कृतित्व एवं मूल्याङ्कन (२००४) १३१
४.३.७ लक्ष्मीप्रसाद माङयुङका केही कृतिहरू (२००५) १३२
४.४ निष्कर्ष १३३

पााचौं परिच्छेद : उपसंहार तथा निष्कर्ष **१३४-१३८**
सन्दर्भसूची **१३९-१४७**
परिशिष्ट

सङ्क्षेपीकृत शब्दसूची

अनु.	:	अनुवाद/अनुवादक
आ.वि.	:	आदित्य विक्रम
आ.सं.	:	आठौं संस्करण
ई.	:	ईस्वी सम्बत्
क्र.सं.	:	क्रम सङ्ख्या
चौ.सं.	:	चौंथो संस्करण
डा.	:	डाक्टर
दो.सं.	:	दोस्रो संस्करण
पृ.	:	पृष्ठ
प्रा.	:	प्राध्यापक
रु.	:	रुपैयाा
बि.सं.	:	विक्रम सम्बत्
सम्पा.	:	सम्पादन
सा.सं.	:	सातौं संस्करण
सं.	:	सम्पादक
त्रि.वि.	:	त्रिभुवन विश्वविद्यालय